

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-92>

УДК 338.48

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

GASTRONOMIC TOURISM IN UKRAINE DURING THE WAR

Бурачек Ігор Володимирович

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
бізнесу та маркетингових технологій,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0549-6917>

Панасюк Дмитро Сергійович

студент,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0613-0662>

Ярмолюк Діна Іванівна

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-7092>

Burachek Igor, Panasyuk Dmytro, Yarmolyk Dina
Zhytomyr Polytechnic State University

Актуальність теми гастрономічного туризму в Україні зростає в умовах повномасштабної війни, оскільки він здатен стимулювати соціально-економічний розвиток країни, навіть у складні часи. Гастрономічний туризм може стати важливим чинником відновлення туристичної галузі та економіки України. Гастрономічні тури, які становлять більше третини витрат туристів, допомагають залучати туристів через унікальний кулінарний досвід, який включає участь у фестивалях, ярмарках та кулінарних майстер-класах. Теоретичне значення дослідження полягає у виявленні ключових факторів, що впливають на розвиток гастрономічного туризму в Україні. Практичне значення полягає у розробці рекомендацій для оптимізації туристичних продуктів, що відповідають потребам туристів та сприяють розвитку регіонів. Подальші дослідження пов'язані з аналізом успішних прикладів гастрономічного туризму в інших країнах, а також із вивченням впливу гастрономічного туризму на економічне відновлення України.

Ключові слова: гастрономічний туризм, повномасштабна війна, післявоєнне відновлення, туристичний продукт, культура.

The relevance of the topic of gastronomic tourism in Ukraine is increasing in the context of the full-scale war, as it has the potential to stimulate social and economic development even in challenging times. The aim of this study is to examine the current state and prospects for the development of gastronomic tourism in Ukraine. The research employs theoretical analysis of literary sources, generalization, and information analysis, allowing for a deeper understanding of the challenges and opportunities of gastronomic tourism in Ukraine during the war. The main hypothesis is that gastronomic tourism can become an important factor in the recovery of the tourism industry and the economy of Ukraine. The study establishes that gastronomic tourism has the potential to promote local cuisine and preserve national identity. It characterizes the main advantages of gastronomic tourism, such as the ability to attract tourists through unique culinary experiences, which include participation in festivals, fairs, and culinary master classes. It is summarized that more than one-third of tourists' expenses are allocated to food, confirming the importance of gastronomy as an element of the tourist experience. The theoretical significance of the research lies in identifying key factors influencing the development of gastronomic tourism in Ukraine. The practical significance involves developing recommendations for optimizing tourist products that meet the needs of tourists and contribute to regional development. Ukrainian cuisine, with its regional characteristics, is attractive to both domestic and international tourists. Accordingly, Ukraine has all the necessary prerequisites for the development of gastronomic tourism. The originality of the research is in the systematization of aspects of gastronomic tourism in Ukraine under wartime conditions, making it a valuable contribution to the scientific discussion. Prospects for further research are related to analyzing successful examples of gastronomic tourism in other countries and studying the impact of gastronomic tourism on the economic recovery of Ukraine.

Keywords: gastronomic tourism, full-scale war, post-war recovery, tourist product, culture.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні суттєво вплинула на суспільне життя та призвела до значних змін у багатьох сферах, включно з гастрономічним туризмом. В умовах війни уявити подорожі заради відпочинку чи задля пошуку нових кулінарних вражень стає дедалі складніше, проте гастрономічний туризм залишається перспективним напрямом, здатним стимулювати соціально-економічний розвиток навіть у складні часи.

Туристичний сектор загалом демонструє високу стійкість: протягом останніх десятиліть світовий туризм стабільно зростає приблизно на 5% щорічно, забезпечуючи значні податкові надходження. Для України, де частина економіки завжди залежала від туристичних доходів, підтримка гастрономічного туризму в умовах війни може стати одним зі способів збереження національної ідентичності та популяризації місцевої кухні.

Незважаючи на військові дії, багато закладів у відносно безпечних регіонах продовжують роботу, адаптуючи свої послуги під нові реалії. Гастрономічний туризм в Україні сьогодні стає не тільки можливістю для внутрішнього відпочинку, а й способом підтримки локального бізнесу, який відновлює економічну активність, попри складні умови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Туристична та гастрономічна сфери визнані як пріоритетні для економіки України. Дослідженню широкого спектра проблем та перспектив розвитку туризму присвятили свої праці Л. Ільїн, І. Єрко, В. Голян, Н. Циганюк. Значний внесок у дослідження туристичної інфраструктури зробили українські вчені, серед яких: В. Г. Антоненко, Н. В. Барвінок, В. С. Батман, В. О. Бойко, Н. М. Далевська, В. В. Корнілова, І. М. Школа, Д. А. Корнева, О. М. Павлова, К. В. Павлов, А. П. Соколова та інших. Ними запропоновані різноманітні теоретико-методичні підходи до аналізу складових та оцінки туристичного, рекреаційного, гастрономічного потенціалу регіонів, його структури та низки економічних чинників його формування та розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У дослідженнях вітчизняних науковців розглядаються різні аспекти туризму в Україні та створення туристичного продукту. Однак питання його функціонування в умовах воєнного конфлікту залишаються ще недостатньо дослідженими. Тому, метою дослідження є вивчення сучасного стану та перспектив розвитку гастрономічного туризму в Україні.

В ході проведеного дослідження використувались методи дослідження, які передбачали теоретичний аналіз літературних джерел з проблеми дослідження, узагальнення та аналіз інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм є важливою галуззю економіки, яка суттєво впливає на розвиток багатьох країн світу. Він сприяє зайнятості населення, створенню нових робочих місць і зниженню рівня безробіття. Сучасні туристи, маючи більше досвіду та вільного часу, готові витратити значні кошти на подорожі. Завдяки туризму люди можуть відволіктися від повсякденних справ і зануритися в нові враження та розваги. Зростаюча тенденція прагнення туристів до унікального досвіду робить гастрономію важливим елементом цього процесу.

Гастрономія, як обслуговуючий сектор, покликана забезпечувати людей харчуванням, задовольняючи їхні фізіологічні та культурні потреби [1, с. 225]. Згідно з дослідженнями, більше третини витрат туристів припадає на харчування, що робить кухню туристичної дестинації важливим фактором, який впливає на якість відпочинку. У сфері туризму гастрономія охоплює послуги, продукти та заходи, які зосереджені на кулінарних традиціях регіону, місцевих продуктах та майстерності кухарів. Н.В. Корнілова зазначає, що гастрономія є зв'язком між культурою і харчуванням, і тому має тісне відношення до соціальних дисциплін [5].

Метою гастрономічних турів є отримання задоволення від унікальної кухні певної країни. Це не обмежується лише дегустацією рідкісних чи екзотичних страв, а охоплює насолоду місцевими рецептами, які ввібрали в себе багатовікові традиції та культурні особливості приготування їжі. Гастрономічний туризм також дозволяє глибше зрозуміти менталітет місцевого населення [3, с. 224].

Питання післявоєнного відновлення України стає все більш актуальним, і українська туристична сфера має вагомий потенціал для сприяння економічному підйому держави. Висока конкуренція на міжнародному туристичному ринку відкриває Україні можливість стати провідним гравцем у різних сегментах туризму. Одним із найперспективніших напрямів, що може конкурувати на міжнародному рівні, є гастрономічний туризм. Гастрономічний туризм в Україні під час війни є перспективним напрямом, здатним внести важливий внесок у відновлення туристичної галузі та економіки загалом. Стратегічна мета розви-

тку українського туризму полягає в створенні конкурентоспроможних туристичних продуктів, що відповідають потребам населення, сприяють розвитку регіонів, збереженню історико-культурної спадщини та стабільності економіки. У сучасних умовах гастрономічний туризм виступає як сегмент, котрий динамічно розвивається, охоплюючи не лише туризм, але й ресторанну галузь. Відродження кулінарних традицій через організацію гастрономічних турів відкриває можливості для збагачення туристичного продукту та встановлення культурних зв'язків.

Незважаючи на складні обставини, сфера туризму в Україні продовжує функціонувати на обмеженому рівні, зосереджуючись на внутрішніх подорожах. Військовий конфлікт створив виклики не лише для українського туризму, але й для загальноєвропейської галузі через обмеження повітряного простору, логістичні труднощі та зростання витрат на паливо і харчування. Однак, як показує досвід інших країн після конфліктів, існує надія на швидке відновлення туристичної галузі України [4]. Гастрономічний туризм може стати важливим елементом цього процесу, оскільки він зацікавлює відвідувачів культурою та традиціями, надаючи можливість створення нових маршрутів і туристичних продуктів, що інтегрують культурну спадщину з сучасними тенденціями. Для цього необхідна ретельна розробка програм гастрономічних турів із урахуванням унікальних особливостей кожного регіону. Завдяки гастрономічному туризму можна не лише підтримати локальний бізнес, але й підвищити інтерес до різних регіонів України, закладаючи основу для подальшого відновлення галузі після завершення конфлікту [2, с. 212].

Таким чином, розвиток гастрономічного туризму в умовах війни може стати одним із ключових напрямків відновлення українського туризму, підтримуючи економіку, сприяючи збереженню культурної спадщини та залученню нових туристів. У 2015 році Всесвітня туристична організація визначила "гастрономічний туризм" як будь-яку активність, пов'язану з харчовою культурою: від відвідування виробників їжі до участі в харчових фестивалях, фермерських ринках і ярмарках, у тому числі й у сусідніх регіонах. У звіті організація підкреслює важливість гастрономічних заходів для туристів як новаторських форм розвитку туристичного підприємництва, зокрема фестивалів та кулінарних свят [8].

Гастрономічний туризм з кожним роком

стає все популярнішим як на світовому рівні, так і в Україні. У регіонах, де розвинуті інтерактивні туристичні послуги, що ґрунтуються на місцевих традиціях та культурних заходах, таких як фестивалі й народні свята, відбувається зростання туристичних потоків. Гастрономічні події стають важливим чинником популяризації гастрономічного туризму та стимулюють появу нових бізнес-напрямів, пов'язаних із гастрономічним туризмом, що позитивно впливає на економічний розвиток країни [7, с. 81].

До початку пандемії та повномасштабного вторгнення в Україні щороку проводилося приблизно сто кулінарних фестивалів і свят, причому спостерігалася тенденція до зростання кількості таких подій [6, с. 178]. Закарпатська область посідала лідируючу позицію з 20 фестивалями, тоді як Львівська і Київська області займали друге й третє місця з дев'яти та вісьмома фестивалями відповідно. Вересень був найбільш насиченим місяцем для гастрономічних подій, далі йшли червень, жовтень та серпень.

Серед найбільш популярних фестивалів країни можна визначити такі (табл. 1).

Важливим кроком у розробці стратегії розвитку туризму на рівні країни, регіону чи міста є проведення стратегічного та конкурентного аналізу. Одним з ефективних інструментів для цього є SWOT-аналіз, який дає змогу виявити не тільки потенційні можливості регіону, а й конкурентні переваги. Застосування SWOT-аналізу до туристичного регіону дозволяє визначити ключові фактори успіху та особливі риси, що сприяють його туристичній привабливості. У таблиці 2 представлено SWOT-аналіз сильних і слабких сторін гастрономічного туристичного сектора України.

Результати SWOT-аналізу гастрономічної сфери туризму в Україні демонструють, що інфраструктура країни має безліч сильних аспектів і можливостей для мінімізації ризиків та зміцнення своїх слабких сторін. Проте розвиток національної туристичної інфраструктури і якість сервісів часто не відповідають вимогам міжнародного ринку, який вимагає створення та просування конкурентоспроможного гастрономічного продукту. Це можливо лише за умови відповідної державної політики на рівнях національному та регіональному [9, с. 129].

Отримані результати підтверджують, що гастрономічний туризм в Україні має значний потенціал для розвитку, особливо в умовах війни. Це узгоджується з попередніми

Таблиця 2

SWOT-аналіз гастрономічної туристичної галузі України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Унікальна кулінарна спадщина. - Позитивні кліматичні умови. - Різноманіття гастрономічних туристичних маршрутів. - Розвинений автотранспортний потенціал. - Високий рівень освіченості населення. - Можливості для розвитку різних видів туризму, зокрема гастрономічного. - Помірні ціни для іноземних туристів. - Висока рентабельність інвестицій у порівнянні з іншими секторами. 	<ul style="list-style-type: none"> - Брак високоякісних гастрономічних пропозицій. - Недостатній рівень якості гастрономічних послуг. - Застаріла інфраструктура для туризму. - Незадовільний стан інфраструктури для туризму, сервісу та інформаційної підтримки. - Відсутність атракцій, що сприяють розвитку гастрономічного туризму. - Високий рівень тінізації туристичних послуг. - Низька популярність України як напрямку для гастрономічного туризму.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Розширення популярності гастрономічного туризму як в Україні, так і за її межами. - Розвиток внутрішнього гастрономічного туризму. - Створення кваліфікованих людських ресурсів. - Впровадження конкурентоспроможного гастрономічного туристичного продукту. - Запровадження економіко-правових механізмів для успішного функціонування туристичного бізнесу. - Організація якісних гастрономічних виставок, ярмарків та фестивалів. - Підвищення уваги держави до розвитку туристичної індустрії країни. 	<ul style="list-style-type: none"> - Політична нестабільність. - Економічна та фінансова криза. - Розвиток гастрономічного туризму в сусідніх країнах. - Зростання цін на туристичні послуги, що знижує попит. - Високий рівень аварій на дорогах. - Високі відсотки за кредитами для інвестування в галузь. - Трудова міграція. - Зниження інтересу з боку іноземних туристів та інвесторів.

Джерело: складено автором на основі [9, с. 126–132]

Таблиця 1

Найбільш популярні гастрономічні фестивалі України

№	Назва та місце заходу	Час проведення
1	Фестиваль кави (Львів)	Вересень
2	Фестиваль сиру і вина (Львівська область)	Жовтень
3	Національний Сорочинський Ярмарок (Полтавська область)	Серпень
4	Фестиваль національної кухні (Луцьк)	Вересень
5	Свято полуниці (Одеська область)	Травень
6	Закарпатське божоле (Закарпатська область)	Листопад
7	Гуцульська бринза (Буркут, Закарпатська область)	Вересень
8	Фестиваль вуличної їжі (Київ)	Серпень
9	Kyiv Food and Wine (Київ)	Жовтень
10	Фестиваль дерунів у Коростені (Житомирська область)	Вересень

Джерело: складено автором на основі [8]

дослідженнями, які акцентують увагу на ролі гастрономії в туристичному досвіді та економічному розвитку. Аналіз сучасного стану гастрономічного туризму в Україні вказує на те, що існує реальна можливість залучення туристів завдяки унікальним кулінарним пропозиціям, які включають місцеві страви та традиції.

Історія досліджень гастрономічного туризму в Україні вказує на його поступове зростання, проте війна внесла значні корективи в це явище. Як зазначають дослідники, гастрономічний туризм може слугувати засобом для відновлення економіки та соціальної інфраструктури. Однак, незважаючи на позитивні перспективи, існують не розкриті моменти, такі як недостатня інфраструктура для підтримки гастрономічного туризму в деяких регіонах та відсутність належного маркетингового просування.

Обмеження цього дослідження пов'язані з недостатньою кількістю первинних даних, які могли б підтвердити гіпотези про взаємозв'язок гастрономічного туризму і економічного від-

новлення. Подальші дослідження можуть зосередитися на вивченні специфічних успішних кейсів гастрономічного туризму в інших країнах, щоб з'ясувати, які стратегії можуть бути успішно адаптовані в Україні.

Висновки. Гастрономічний туризм в Україні під час війни демонструє важливість не лише для економіки країни, але й для соціокультурного розвитку. Отримані результати підтверджують, що гастрономічний туризм має потенціал для значних бюджетних надходжень, оскільки більше третини витрат туристів витрачається на харчування. Це підкреслює його роль як важливого елемента туристичного досвіду.

Крім економічних вигод, гастрономічний туризм також позитивно впливає на соціальну та культурну інфраструктуру, покращуючи якість життя населення та створюючи можливості для комунікації і розвитку. Збереження історичної пам'яті і культурної цінності є ще одним аспектом, який робить гастрономічний туризм важливим для національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антоненко, В. Г. Міжнародний туризм як чинник взаємодії та взаємозбагачення культур. УВ. С. Пазенко (Ред.), *Філософія туризму* К, 2005, с. 223–233.
2. Барвінок, Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*, 18(2), 2022, с. 206–217. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12643> (дата звернення: 05.11.2024)
3. Батман, В. С. Тенденції кулінарного туризму в Україні та світі: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні технології управління туристичним та готельно-ресторанним бізнесом». Маріуполь: МДУ, 2018, с. 225.
4. Бойко, В. О., & Далевська, Н. М. Розвиток туризму після збройних конфліктів у різних країнах світу. *Управління змінами та інновації*. 2022. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/38> (дата звернення: 13.11.2024)
5. Корнілова, В. В. (2018). Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму. *Ефективна економіка*, 2, 2018 URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kornilova.htm (дата звернення: 01.11.2024)
6. Панова, І. О., & Журавчак, Я. З. Проблеми та перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 13, 2021, С. 196-208.
7. Расулова, А. М. Потенціал ресторанного бізнесу у розвитку гастрономічного туризму України. *Економіка та держава*, 2015, С. 78–83.
8. Сливенко, В. А., Долгієр, А. І., & Хрулькова, К. А. Шляхи активізації вітчизняного гостротуризму на міжнародному туристичному ринку. *Ефективна економіка*, 5, 2019. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7054> (дата звернення: 03.11.2024)
9. Трішин, Ф. А., Крупіца, І. В., Байрачна, О. К., & Шведюк, К. Г. Аналіз Привабливості гастрономічного туризму в Україні та в Одеській області. *Економічний вісник Дніпровського технологічного університету*, 4, 2020. С. 126–132.

REFERENCES:

1. Antonenko, V. H. Mizhnarodnyi turyzm yak chynnyk vzaiemodii ta vzaiemozbahachennia kultur kultur [International tourism as a factor of interaction and mutual enrichment of cultures] International tourism as a factor of

interaction and mutual enrichment of cultures]. UV. S. Pazenko (Red.), *Filosofiiia turizmu* K, 2005, pp. 223–233. (in Ukrainian)

2. Barvinok, N. V. Perspektyvy rozvytku voiennoho turizmu na terytorii Ukrainy pislia zakinchennia rosiisko-ukrain-skoj viiny [Prospects for the development of military tourism in Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, 18(2), 2022, pp. 206–217. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/12643> (accessed December 5, 2024)

3. Batman, V. S. Tendentsii kulinarneho turizmu v Ukraini ta sviti [Trends in culinary tourism in Ukraine and the world]: materialy X Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasni tekhnolohii upravlinnia turystychnym ta hotelno-restorannym biznesom». Mariupol: MDU, 2018, 225 p. (in Ukrainian)

4. Boiko, V. O., & Dalevska, N. M. Rozvytok turizmu pislia zbroinykh konfliktiv u riznykh krainakh svitu [Tourism development after armed conflicts in different countries of the world]. *Upravlinnia zminamy ta innovatsii*. 2022. URL: <http://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/38> (accessed December 13, 2024)

5. Kornilova, V. V. (2018). Suchasni tendentsii rozvytku hastronomichnoho turizmu [Modern trends in the development of gastronomic tourism]. *Efektivna ekonomika*, 2. 2018. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kornilova.htm (accessed December 1, 2024)

6. Panova, I. O., & Zhuravchak, Ya. Z. Problemy ta perspektyvy rozvytku hastronomichnoho turizmu v Ukraini [Problems and prospects for the development of gastronomic tourism in Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*, 13, 2021, pp. 196–208 (in Ukrainian)

7. Rasulova, A. M. Potentsial restorannoho biznesu u rozvytku hastronomichnoho turizmu Ukrainy [Potential of the restaurant business in the development of gastronomic tourism in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, 2015, pp. 78–83.

8. Slyvenko, V. A., Dolhii, A. I., & Khrukova, K. A. Shliakhy aktyvizatsii vitchyznianoho hastraturizmu na mizhnarodnomu turystychnomu rynku [Ways to intensify domestic gastro-tourism in the international tourism market]. *Efektivna ekonomika*, 5. 2019. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7054> (accessed December 3, 2024)

9. Trishyn, F. A., Krupitsa, I. V., Bairachna, O. K., & Shvediuk, K. H. Analiz Pryvablyvosti hastronomichnoho turizmu v Ukraini ta v Odeskii oblasti [Analysis of the attractiveness of gastronomic tourism in Ukraine and Odesa region]. *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoho tekhnolohichnoho universytetu*, 4, 2020. pp. 126–132. (in Ukrainian)